

trkajte in odprlo se vam bode; prosite, stanovitno prosite in uslišani bodete. Quem dii odere, pedagogum fecere.

Ali je bilo umestno tedaj, da se mu je zadnji čas, ko se je učiteljstvo pričelo zopet oglašati za izboljšanje svojega gmotnega stanja, tako odurno odvrnilo: ni še čas za vas, imamo nujnejšega dela, spravite hišne in kmetijske posestnike na kant, saj še noben učitelj ni umrl za lakoto itd.

Pred nekaj leti se je v družbi gospodov razgovarjalo o učiteljskih plačah. Med naštevanjem svot se eden gospodov nasmeje in reče: „Ho, ho, jaz rabim toliko za vino na leto.“ Družba se namuzne in marsikdo si je mislil: jaz tudi. Temu gospodu in njegovi družbi so se dohodki povišali, da bodo mogli živeti dostojno, ti učitelj, pa molči, ker sicer spraviš kmeta na boben ter ni lepo, da se drzneš o čč. gg. poslancih govoriti. (Zadnji cenj. „Slovenski List“.) Povišale so se razne davščine, da se je izboljšalo gmotno stanje drugim stanovom, ali ni prizadet pri tem neposredno ali posredno tudi kmet in hišni posestnik? Tedaj je bilo vse prav in dobro, častitalo se je vse vprek na desno in levo, ko se pa oglasi uboga para učiteljska Ni ga stanu, ki bi v obče več storil za izomiko in blaginjo ljudstva kakor učiteljski, pa je za to najslabše plačan, povrh še preziran in preganjan, nima nikakega upliva pri postavodajavstvu in ne pri ustanavljanji šol in vendar — uničuje posestnike. Navajeni smo marsikaj potrpeti in grenke požirati, vendar, to je že prehudo.

Da, da, noben učitelj še ni umrl za lakoto — vsaj slišalo se ni o tem pri nas. Povemo pa, kar vemo, da imamo na razpolago uradna zdravniška spričevala, da je ta in oni učitelj obolel zaradi nedostajanja zadostne tečne hrane. Sedaj ležé na Tolminskem trije obnemogli tovariši v starosti 24 do 35 let. Koliko učiteljev je šlo tem potem že prezgodaj v grob, koliko jih je, sicer še živih, a ravno radi tega oslabiljenih in bolehnih! Ne služi v posebno čast celi deželi Goriški in še osobito ne tistim, ki so največ vzrok, da prihajajo v bolezen radi nedostajanja hrane, tisti, kojim dežela izročča v odgojo svoje najdražje zaklade — svojo deco.

Ali morda učitelj ne zasluži, ni vreden boljšega stanja? Poglejte po deželi! Ali ni bilo učiteljstvo, bodisi pri ustanovitvi, ali je še sedaj eden glavnih stebrov pri društvih, ki delujejo za izomiko, vsestranski napredek in blaginjo ljudstva! Učiteljstvo deluje po svoji zmožnosti, kjer le more in so razmere primerne, bodisi v prid kmetijstvu, cerkvenemu in posvetnemu petju, pri hranilnicah in posojilnicah itd. itd. Kaj pa v šoli, v središču delovanja? Naša hvala bi tu ne bila na mestu, govoré naj tedaj drugi. L. 1870. je štela družba sv. Mohorja okolu 1800 udov (vštevši one v sežanskem okraju, ki spadajo pod tržaško škofijo), letos pa nad 9400. Koliko časopisov je moglo izhajati tedaj, koliko pa sedaj? Kdo je vzgojil to čitajoče občinstvo? Še letos je omenjala „Soča“, da izginejo v malo letih analfabeti v naši deželi — po čegavem trudu? Pred letom je pisala „Edinost“, primerjaje šolstvo v deželi in oziraje se na Tolminsko: „Klobuk z glave pred takimi krajnimi šolskimi sveti!“ Kdo je duša delujočega krajnega šolskega sveta? Koliko je učiteljstvo razven tega storilo tudi še za vsestranski splošni napredek, ki korenini ravno v šolstvu? — Gotovo bi pa učiteljstvo tudi še več delovalo in storilo za splošni blagor in napredek, ako bi bilo v boljšem gmotnem položaju, ako bi ga beda in skrb za vsakdanji živež ne ovirala v

njegovem delovanju, ako bi se mu ne bilo treba pehati za postranskimi zaslužki.

Učiteljstvo je tedaj storilo in vrši svoje dolžnosti, kolikor je v njegovi moči, na vrsti so sedaj drugi, da storé tudi svoje dolžnosti proti nam. Mi ne prosimo in ne zahtevamo nič nepostavnega. Naše zahteve so vzakonjene v drž. postavi od 14. vel. travna 1869., §§ 55. in 56. Dajte nam toliko, da bomo mogli stanu primerno preživljati sebe in svoje družine, vkrenite potrebno, da ne pridejo naše vdove in sirote na milost drugim in hvaležni vam bomo.

Ali res še ni čas, da bi se vslišale naše tolikoletne prošnje in spolnile naše opravičene želje? Mi, ki poznamo stanje in mišljenje učiteljstva, moramo priznati, da je že najskrajnejši čas. Zato kličemo visoki vladi, deželnemu zboru in vsem oblastvom, ki imajo kaj besede pri tem: rešite učiteljstvo iz dosedanjšega bednega stanja, skrajni čas je že! Končno naj omenimo, da ni vzrok našemu gibanju vladno ščuvanje, izdajavstvo ali mrznja do naših čč. gg. poslancev, nego faktična potreba, in povod temu gibanju je regulacija uradniških plač in plač uradniških slug itd.

„Učiteljsko društvo za tolminski okraj“.

V Tolminu, dne 12. grudna 1898.

M. Kenda,
tajnik.

And. Vrtovec,
predsednik.

Kulturne slike s Kranjskega.

Spisal Jos. Ciperle.

24. Podnajemniki.

V začetku je delil samo cesar ali kralj najeme. A kmalu so ga jeli posnemati tudi najemniki sami. Naseljevali so po slovenskih tleh svoje rojake iz Nemškega; in ti so prihajali časih radi, časih pa tudi neradi v naše kraje. Morda so čutili najemniki, da bi se mogla morda kedaj res vzdigniti prepohlevna duša slovenska proti njim, ako bi jo le preveč tlačili. Ti priseljeni njihovi rojaki pa so jim bili nekaka garda. Dajali so jim kose svojih zemljišč, zato bi jih morali varovati ob kaki priliki, da bi se kateremu teh gospodov ne bil skrivil kak las. Ti podnajemniki so dostikrat presegli v oholosti svoje gospodarje ter so bili izvrstni priganjači ubogih slovenskih tlačanov. Tlaka je namreč tudi izvirna nemška iznajdba, zakaj Slovani niso nikdar tlačili ali spravljali ob svobodo drug drugega.

To trditev lahko podpremo z izjavami starega pisatelja Prokopija in drugih, ki se jako laskavo izražajo o naših pradedih. Evo jih nekaj!

„Sclavorum gentes ingenuae atquae liberae, quibus servitus et subjectio nulla ratione potuit persuaderi.“

„Communi libertate vivere et de rebus omnibus communiter deliberare solent. Non uno parent viro, sed in populari imperio vitam agunt.“

„Principes non habent, praeter supanos (županos), senes, quaemadmodum stiam reliqui Sclavorum populi.“

Ime „Sclavi“, t. j. služnji, s kojim nas nazivljejo ti pisatelji, so pa provzročili edini le naši ljubeznjivi nemški gospodarji. Sicer se ne more razumeti, kako bi se mogli imenovati svobodni narodi (gentes liberae), katerim je bila služnost (servitus) in podložnost (subjectio) nepoznata stvar, narod služnjev.

Mnogo teh najemnikov in podnajemnikov povzelo je pač slovenske šege in navade; nekateri so celo svoja nemška in druga imena prekrstili v slovenska. Tako se je n. pr. plemenitaž Torre jel imenovati Turna, Katzenstein Kocijanarja, Gallenberg Ostrovharja, itd. A kaj vse to! Sreča slovenskega le niso imeli nikdar.

Vendar slovenski jezik ni se dal kar meni nič, tebi nič zatreti tako hitro. Skoro do 14. stoletja je bil gospodar po Kranjskem, Koroškem, v Istri, po Goriškem in Štajarskem. Tako pripoveduje nemški pesnik iz 13. stoletja Ulrik Lihtenstein, ki je preoblečen v Venero potoval proti Veneciji, da ga je Koroški deželni knez pozdravil slovenski: Buge was primi, gralva Venus! (Bog vas sprimi, kraljeva Venus!) Vemo tudi, da so menihi po kranjskih samostanih pisali že v 12. stoletju v slovenskem jeziku. Na Vipavski šoli učila se je že v 15. stoletju slovenščina poleg nemščine. Ta šola je bila tedaj prva, v kateri se je gojila slovenščina na Kranjskem. Koroški knezi so se postavljali v slovenskem jeziku in so tudi slovensko prisegali. In tako še marsikaj.

Ob veljavo je pa prišel slovenski jezik najprvo na Zgornjem Štajarskem in na severnem Koroškem. Tam so bili grajščaki in njihovi hlapci najhujši Nemci, ki so s časom svoje podložne Slovence kar čisto ponemčili. — Furlanija se je poitalijančila, in Benečani so jeli posedati bregove po Istri ter naseljevati po njih svoje rojake Lahe.

Tudi po Kranjskem so se naseljevali Nemci; a skoro povsod, n. pr. v Sorici, Bitnem i. t. d. so se poslovenili. Le na Kočevskem so ohranili svojo nemško narodnost. — Sedaj je na Kranjskem 28033 Nemcev. Kočevski okraj sam jih šteje 14736, Ljubljana jih ima 5127, občina Bela Peč na Gorenjskem 635, trg Litija pa 49. Drugi so raztrošeni po vsi deželi. Najmanj Nemcev ima logaški okraj.

(Dalje prih.)

Kmetijski pouk v ljudski šoli.

Spisal A. Likozar.

(Dalje.)

Badar je gornja plast zemlje glinasta in se pod njo nahaja še bolj čista glina, da vode nič ne prepušča, torej vsa deževnica zaostaja v orni zemlji, je močvirnata zemlja. Močvirnata zemlja je brez odpeljave vode zelo slaba, ker se zemlja vsled preobilne mokrote skisa in ker ne moreta zrak in toplota do nje.

Apnenec, glina in kremen so rudnine, zato imenujemo tudi prst, ki je nastala iz omenjenih rudnin, rudninsko prst. Razen teh treh rudnin imamo v zemlji še sledeče rudnine: gips, kali, železo, fosfor, kuhinjsko sol itd. Rekli smo že, da je vsaki zemlji primešanih nekaj živalskih in rastlinskih odpadkov. Razkrojene živalske in rastlinske odpadke imenujemo sprstenino (humus).

Največ sprstenine se nahaja po gozdeh, kjer drevesno listje in veje odpadajo in sprstené. Taka zemlja je zelo rodovitna ter jo imenujemo gozdno zemljo. Tudi gnoj in nastelja sprstené. Tako zemljo, ki ima mnogo sprstenelega gnoja v sebi, imenujemo vrtno zemljo.

Sprstenina (humus) ima črno barvo, zato je tudi vsa zemlja, v kateri je dosti humusa, bolj temna ali celo črna.

Ker ima humus vse redilne snovi v sebi, zato stori zemljo zelo rodovitno. Pa tudi v drugem oziru izboljšuje humus zemljo. Humus ima to lastnost, da silno veliko mokrote povzije, da celo mokrote iz vlažnega zraka srka,

zato je posebne važnosti v peščeni in apneni zemlji, da rastline ne trpe toliko radi suše.

Ker je sprstenina zelo rahla, zato izboljšuje tudi glinasto zemljo, ker jo rahlja, da dohaja v njo toplota in zrak, brez katerega se razne snovi ne dajo razkrojiti. Da sta toplota in zrak posebno važna za razkrojitev, vidimo pri šoti. Šota ni nič drugega kakor vsahnjene močvirne rastline, ki pa vsled preobile mokrote niso prišle v dotiko z zrakom in razno toploto in niso mogle sprsteneti, ampak je nastala kislja sprstenina, ki ni za živež rastlinam.

Naši dopisi.

Iz „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“. Direktorij „Zaveze“ je imel doslej štiri seje. Važnejše stvari, ki so se rešile, so bile: Prof. J. Holub v Pragi, Slovenski Matici in Glasbeni Matici v Ljubljani so se poslale zahvale za predmete, darovane „šolskemu muzeju“. Banki „Slaviji“ se je poslal izkaz vseh zavarovancev (učiteljev itd.) s prošnjo, da zadevo ko hitro mogoče reši.

Ravnateljstvo c. kr. zaloge šolskih knjig je darovalo „šolskemu muzeju“ 74 slovenskih in hrvatskih šolskih knjig. Kranjska hranilnica v Ljubljani je odgovorila, da ne more za „šolski muzej“ ničesar prispevati.

Italijansko učiteljsko društvo v Gradiški je poslalo „Zavezi“ poziv, v katerem predlaga, da se konstituira nekaj odsek, ki naj sestavi in izroči do 2. grudnia l. l. Nj. Veličanstvu spomenico o učiteljskem gmotnem stanju. Ker je ta dopis došel prepozno ter je tudi pisan le v italijanskem in nemškem jeziku, in ker je slovensko učiteljsko primorsko že samo storilo potrebne korake v tem oziru, se o tem dopisu ni dalje razpravljalo. Pač pa se je ravno v tej zadevi stopilo v dogovor s češko učiteljsko zavezo v Pragi, o čemur bomo pozneje natančneje poročali.

Nj. Prezvisečnosti ministerskemu predsedniku se je na občno željo poslala prošnja, da bi se pri delitvi jubilejnih medalij oziralo tudi na učiteljsvo. Tej prošnji se z razpisom z dne 19. listopada l. l. št. 1526 ni ugodilo.

Učiteljsko društvo v L. praša, kakšno stališče zavzema „Zaveza“ napram novoustanovljenemu društvu „Naša straža“, ki je pri konstituiranju svojega odbora popolnoma prezrla učiteljski stan, ki bi se moral vendar pri tem društvu posebno uvaževati. — Sklenilo se je priporočati učiteljsvu, da podpira to društvo (kot člani) ter da bo „Zaveza“ potem že storila potrebne korake.

Odboru „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ poslala se je — v zmislu sklepa glavne skupščine — primerna uloga glede prevzetja „Učiteljskega Tovariša“ v Zavezino last, s prošnjo, da postavi to važno točko na dnevni red prihodnjega občnega zbora.

Neko spodnje-štajersko učiteljsko društvo nam je poslalo sledeči dopis:

„Učiteljsko društvo za okraj odločno obsoja: 1. Poklonitev zavezinega direktorija ljubljanskemu knezoškofu v imenu slovenskega učiteljsva, ker s tem direktorij brezmišlno izroča slovensko učiteljsvo in šolo klerikalizmu in torej reakciji. 2. Postopanje direktorija proti nameravani in zaprečeni interpelaciji naših delegatov glede sub 1. navedenega. — Direktoriju se naroča, da svoje postopanje glede navedenih točk podpisnemu društvu opraviči, sicer bode to prisiljeno, svoje konsekvence izvajati.“

Temu društvu se je odgovorilo s pozivom, naj se poslužuje v občevanju z „Zavezo“ dostojnejšega tona ter naj v tem zmislu prenarejeno ulogo zopet predloži. — Kam pa pridemo! Direktorij „Zaveze“ vendar ni podrejen posameznim učiteljskim društvom, nasprotno, on stoji na čelu naše organizacije. Odgovoren je sicer za svoje postopanje, a le upravnemu odboru oziroma delegaciji „Zaveze“. Ako bi se pripoznalo prej omenjeno načelo, bi imel direktorij vendar nekoliko preveč gospodarjev za tako majhno število podložnikov! Navzlic temu pa je bil direktorij vedno pripravljen po možnosti ustreči